

GORALSKÁ KOMUNITA SA DOČKALA UZNANIA

Spoznajte našu najnovšiu
národnostnú menšinu

Goralská komunita sa dočkala uznania. Spoznajte našu najnovšiu národnostnú menšinu

Na výjazdovom rokovaní v Červenom Kláštore 29.1.2025 sa Vláda SR rozhodla **oficiálne uznať goralskú národnostnú menšinu** na Slovensku. Ide o v poradí 15. národnostnú menšinu našej krajiny. Uznanie je zavŕšením niekoľkoročného úsilia goralských aktivistov o posilnenie štatútu ich komunity. V roku 2020 oslovili goralskí aktivisti splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny ohľadom štatútu ich komunity, a svoje požiadavky sformulovali do krátkeho memoranda.¹ Aktivisti sa v roku 2023 obrátili na Radu vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a etnické skupiny,² a následne goralskí starostovia poslali list aj na Úrad vlády SR.³

Vláda svojim rozhodnutím posilnila právomoci jednej z posledných doteraz neuznaných autochtónnych (domorodých) menšín na Slovensku. Ide pritom o verejnosti veľmi dobre známu skupinu. Gorali patria medzi najviac rozpoznateľné skupiny obyvateľstva Slovenska. Goralské kroje, vrátane špecifického klobúka, sú dobre známym kultúrnym prvkom. V roku 2021 bola „goralská kultúra“ zapísaná aj do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. V popise v registri sa hovorí o osobitnej goralskej identite, spoločnom jazyku, kultúrnych prejavoch, slávnostiach, kultúrnych skupinách, a ďalších osobitnostiach.⁴

Starosta a aktivista Pavol Zamiška v goralskom kroji

¹ Bravis, J., Zamiška, P. a Ravasz Á. (2020) *Goralská menšina chce byť uznaná*. Bratislava: Inštitút Mateja Bela.
<https://www.institutmatejabela.sk/post/goralska-mensina-ma-byt-uznana>

² <https://bit.ly/ziadostzdruzeniagoralov>

³ <https://bit.ly/ziadostgoralskychstarostov>

⁴ <https://www.ludovakultura.sk/zoznam-nkd/goralska-kultura/>

Na rozdiel od ostatných etnických skupín Slovenska, ktoré sú dlhodobo skúmané ako ucelené národnostné komunity, Goralí na Slovensku sa takejto pozornosti zatiaľ nedomočkali. Aj preto sme v rámci Inštitútu Mateja Bela vykonali, v úzkej spolupráci s goralskými aktivistami, niekoľkoročný výskumný projekt na lepšie spoznanie tejto skupiny obyvateľstva. Výsledky tohto výskumu sme spracovali do knižnej publikácie **Atlas Goralov Slovenska**, ktorá vychádza v prvom polroku 2025. Na nasledujúcich stranách zhrnieme najdôležitejšie zistenia z tohto výskumu.⁵

Kto sú Goralí na Slovensku?

Ak sa pozrieme na definíciu slova Goral, Slovník súčasného slovenského jazyka zaznamenáva slovo Goral ako „obyvateľ horských oblastí slovensko-poľského pomedzia (Horná Orava, Horný Spiš), obyč. poľského pôvodu“.⁶ V ich prípade teda ide o kultúrno-jazykovú skupinu viažucu sa s poľsko-slovenským hraničným priestorom a poľsko-slovenským prechodným jazykom a kultúrou.⁷

Základným kameňom identity Goralov na Slovensku sú **goralské dialekty**, ktoré sú pôvodne poľského pôvodu, ale nesú aj znaky bezprostredne blízkych slovenských nárečí. Druhým dôležitým prvkom je spoločná historická štátna príslušnosť a z toho vyplývajúce **kultúrne priblíženie sa s blízko žijúcimi Slovákami**. Stáročia spolunažívania oddialili slovenských Goralov od obyvateľstva rovnakého pôvodu žijúceho na druhej strane slovensko-poľskej hranice, a naopak priblížili k Slovanom žijúcim v Uhorsku a dnešnom Slovensku: Slovákom a aj Rusínom. Tretím dôležitým faktorom je hlásenie sa k **vrchárskej kultúre**. Veľká časť goralských obcí sa nachádza v horách – z 50 najvyššie položených obcí na Slovensku je 13 goralského charakteru.⁸ Vrchárska kultúra, ktorá je do veľkej miery inšpirovaná valašskou kultúrou predkov, je pre tieto obce charakteristická aj dnes.

⁵ Doteraz boli v nášho výskumu publikované dve výskumné správy: *Atlas rozmanitosti Zamaguria* (2021) a *Goralí a Rusíni na Strednom Slovensku* (2022). Obe výskumy, vrátane ich databáz, sú voľne dostupné na stránke www.institutmatejabela.sk/publikacie.

⁶ Buzássyová, K. a Jarošová, A. (2006) *Slovník súčasného slovenského jazyka*. Bratislava: Veda.

⁷ Takéto identity prechodného charakteru na hranici dvoch národov môžu existovať kvôli kultúrnej a jazykovej blízkosti slovanských národov. Takmer všetky štátotvorné slovanské národy Strednej Európy sú rozdelené „kontaktnými zónami“, kde sa nachádzajú ľudia etnicity prechodného charakteru. Tie sú najčastejšie neuznané alebo iba čiastočne uznané. Medzi Čechmi a Slovákami sa nachádzajú Moravia, medzi Čechmi a Poliakmi Slezania, medzi Slovákami a Ukrajincami Rusíni, medzi Poliakmi a Ukrajincami Lemkovia.

⁸ Medián nadmorskej výšky goralských obcí je vyše 650 metrov, kým celoštátna je iba 252. Nariadenie vlády č. 623/2007, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 668/2004 Z. z. o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samosprávy v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 519/2006 Z. z. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/Z7/2007/623/>

História Goralov na Slovensku sa úzko spája s tzv. **valašskou kolonizáciou**, ktorá na území dnešného Slovenska prebiehala od 14. storočia. Jej pôvod vieme nájsť na území dnešného Rumunska – úplne pôvodná skupina valachov bola rumunskej etnicity. Rozšírenie valašskej kultúry úpäťami Karpát však nemusíme prezentovať iba ako presun obyvateľstva, ale najmä ako presun zvyklostí, „nápadu“ a techniky využívania hornatého terénu na nový typ hospodárenia založenom okolo salašníctva, chovu oviec. Príchod valachov znamená príchod iných hospodárskych techník, ktoré zároveň silne ovplyvnili aj celkový životný štýl týchto komunit.

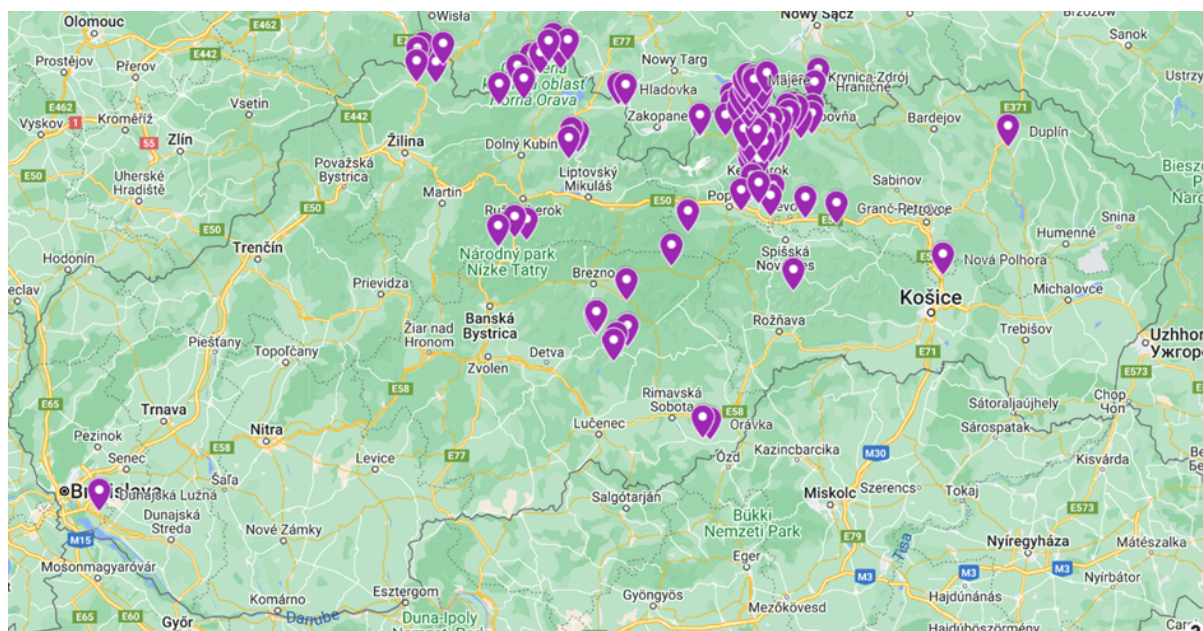
Valasi sa hýbali smerom na západ, avšak postupne, etapovo. Pri valašskej kolonizácii dnešného Podkarpatska a východného Slovenska už hral dominantnú rolu rusínsky (ukrajinský) element. Na rozhraní dnešného Slovenska a Poľska sa miešal tento element s poľským a slovenským. Nesledovalo to však administratívne hranice štátov. Poľskí valasi, ktorí sa usadili (boli usadení) na uhorskej strane hranice, sú predkami veľkej časti dnešných slovenských Goralov. V 16. storočí sa objavila aj modifikovaná forma valašského práva. Ide o tzv. kopaničiarsku kolonizáciu, v rámci ktorej sa majitelia panstiev snažili konsolidovať už existujúce, utrúsené kopanice do ucelenejších nových osád.

Po veľkej vlne valašskej a kopaničiarskej kolonizácie sa goralské obyvateľstvo dostávalo na územie dnešného Slovenska aj v menších skupinách, spravidla formou riadenej kolonizácie neobývaných lokalít s cieľom vytvorenia alebo podpory feudálnych manufaktúr miestnych zemepánov. Na prelome 19. a 20. storočia prišla ďalšia veľká migračná vlna motivovaná hospodárskou situáciou na Haliči, ktorej súčasťou boli aj Gorali.

(Česko)slovensko a Poľsko viedlo v 20. storočí dlhoročný spor a etnickú a štátnu príslušnosť obyvateľov goralských obcí na ich pohraničí. V roku 1918 prišlo k dohode medzi krajinami o rozdelení týchto obcí. Československo v rámci tzv. malej dohody Veľvyslaneckej konferencie v Spa získalo západnú časť Tešínska, no Poľsko získalo severné obce Oravy a Spiša. Medzi rokmi 1938 a 1945 sa hranica medzi Poľskom a Slovenskom zmenila niekoľkokrát, a to aj formou vojenského obsadenia, no napokon sa ustálila na pôvodnej línii. Práve tento príbeh môže byť dôvodom, prečo sa obe krajiny dlhodobo stránili uznaniu existencie Goralov ako osobitnej národnostnej menšiny na ich území.

Kde žijú Goralí dnes?

Goralská komunita sa na Slovensku dnes koncentruje do viacerých sídelných zón. Kompaktné územie obývané Goralmi nájdeme na Spiši, vrátane Zamaguria. Podľa nášho terénneho výskumu tu nájdeme vyše 26 tisíc goralských obyvateľov v 49 obciach. Ďalším kmeňovým územím Goralov je Horná Orava, v 11 obciach tohto regiónu žije takmer 16 tisíc Goralov. Tretím dôležitým goralským regiónom sú Horné Kysuce, v piatich obciach tu býva vyše 8 tisíc z nich. Obce s výraznou prítomnosťou však nájdeme aj na Horehroní, Liptove, Gemeri, Šariši či Zemplíne, avšak v týchto enklávach sa jazyková a kultúrna asimilácia do okolo žijúceho slovenského obyvateľstva urýchľuje. Naším odhadom môže tak na Slovensku žiť **57 tisíc Goralov**.

Obce s prítomnosťou goralských komunit na Slovensku

Zistenia o vitalite tejto komunity potvrdzujú aj údaje zo sčítania obyvateľstva, domov a bytov v roku 2021. Ide o prvé sčítanie, kde goralská komunita mala možnosť na systematické vyjadrenie svojej existencie. Občania mali možnosť značiť si až dve národnosti, pričom v prípade goralskej museli najprv značiť odpoveď „inej“ národnosti, a zapísať si slovo „goralská“. Napriek tejto metodologickej ťažkosti v konečnom dôsledku si goralskú národnosť v sčítaní vybralo 5273 ľudí, z toho 537 (10 %) na prvom mieste a 4736 (90 %) na druhom mieste. Goralí sa tak umiestnili medzi stredne veľkými národnosťami na Slovensku. Dá sa domnievať, že po uznaní tejto komunity a možnosti značiť túto národnosť z „predvýberu“ sčítania, môže byť v roku 2031 tento údaj aj výrazne vyšší.

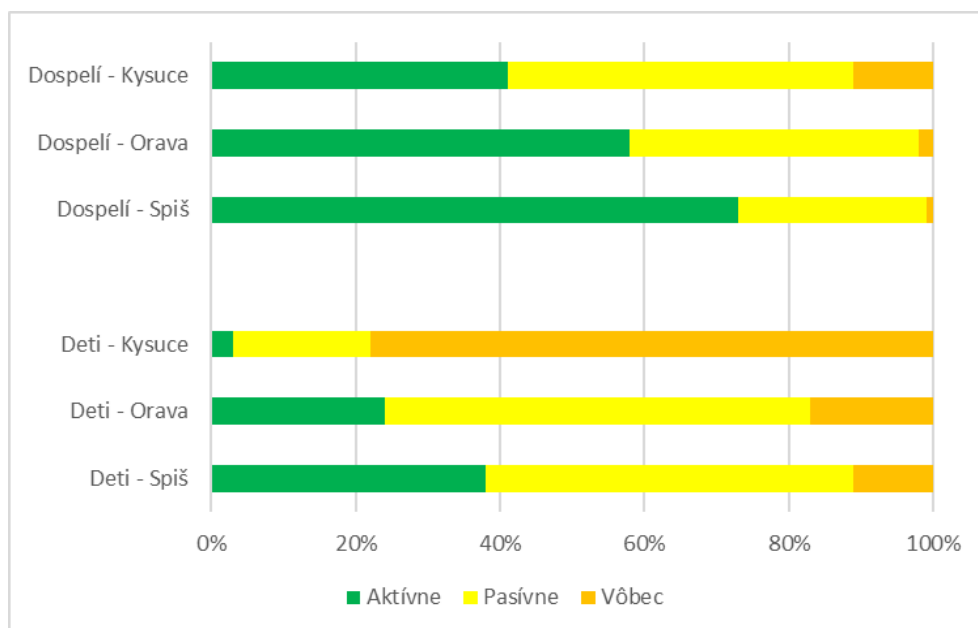
Na Slovensku sa menšinový jazyk môže použiť v úradnej komunikácii v obciach, kde sa dosahuje hranica 15 % početnosti danej národnostnej menšiny. Ak by sme považovali údaje z nášho terénneho výskumu za smerodajné, túto hranicu by dosiahlo až 32 obcí a miest na Spiši, vrátane Starej Ľubovne, taktiež všetkých 11 skúmaných obcí na Orave, 4 na Kysuciach a 5 ďalších v enklávach. Ak by sme za smerodajné považovali údaje zo sčítania, túto hranicu by pokorilo 13 obcí, každá z nich na Spiši. Ide o obce Červený Kláštor, Haligovce, Hraničné, Kolačkov, Lacková, Lechnica, Lesnica, Malá Franková, Matiašovce, Nová Ľubovňa, Veľká Franková, Veľká Lesná a Zálesie.

Je dôležité vyzdvihnúť fakt, že Gorali na Slovensku nie sú totožní ani s uznanou národnostnou menšinou Poliakov na Slovensku. V sčítaní v roku 2021 dosiahli obe skupiny takmer identický počet prihlásených osôb (Poliaci: 5282, Gorali: 5273). Avšak kým sa občania hlásiaci sa ku goralskej národnosti koncentrovali najmä v obciach, ktoré považujeme za goralské, necelých 10 % z tých, ktorí sa prihlásili k poľskej národnosti, boli z týchto obcí. Poliaci sa objavili aj vo veľkomestách a južných krajoch, kým drvivá väčšina Goralov bola v Prešovskom kraji (špecificky na Spiši) a Žilinskom kraji (špecificky na Orave).⁹

Zachovanosť goralskej kultúry na Slovensku

V rámci nášho terénneho výskumu sme venovali osobitnú pozornosť otázke zachovanosti goralských dialektov. Neexistuje štandardizovaný goralský jazyk, existuje však séria dialektov, ktoré napriek regionálnym rozdielom vykazujú jednotné prvky. Ak sa sústredíme na porovnanie troch hlavných regiónov goralského osídlenia na Slovensku – Kysuce, Oravu a Spiš, najvyššiu mieru zachovanosti goralského dialektu vieme vykázať na Spiši, a najmenšiu na Kysuciach. Platí to na dospelých aj na deti. Kým medzi dospelými je úroveň pasívneho rozumenia dialektu takmer celoplošná vo všetkých troch regiónoch, na Spiši jazyk aktívne používa 73 %, na Orave 58 % a na Kysuciach iba 41 %. Výrazné rozdiely nájdeme aj v prípade detí, pasívne rozumenie jazyka je nad 80 % na Orave aj na Spiši, ale iba niečo vyše 20 % na Kysuciach. V prípade aktívneho používania jazyka je však údaj oveľa nižší pre všetky regióny, pričom na pomyselnom prvom mieste je Spiš s 38 %.

⁹ Vid' aj Ravasz, Á. a Kovács, L. (2022) *Goralské komunity v zrkadle sčítania obyvateľstva 2021*. Bratislava: Inštitút Mateja Bela.

Zachovanosť goralských dialektov vo vybraných regiónoch Slovenska

Na Slovensku v súčasnosti neexistujú ani minimálne predpoklady na vytvorenie goralského školstva (kodifikácia jazyka, výučba učiteľov, rámcové učebné plány atď.). Dá sa však povedať, že aspoň v jadrových oblastiach goralského osídlenia na Slovensku (na Orave, Spiši či Kysuciach) chodí väčšina detí z goralských obcí do škôl, kde sú spolu s rovesníkmi z rovnakého jazykového prostredia. Školy využívajú takúto koncentráciu detí s väzbami na miestne goralské tradície na zahrnutie ich kultúry do aktivít. Viaceré z nich majú školské aktivity kde sa deti môžu dozvedieť viac o ich goralskej kultúre. V niektorých školách majú predmet regionálna výchova, a v iných záujmové krúžky, kultúrne programy či tematické voľnočasové aktivity. Ide o silný nástroj v prospech zachovania miestnej identity a kultúry.

Gorali na Slovensku nemajú špecifické náboženstvo, ktoré by ich odlišovalo od slovenskej majority (tak, ako napr. v prípade Rusínov). Naopak, prevažne zdieľajú rímskokatolícku vieru blízku žijúcej slovenskej (resp. na druhej strane hranice: poľskej) majority. Príslušnosť ku katolíckej cirkvi však Gorali sami považujú za jeden zo svojich definičných atribútov formujúci ich ďalšie kultúrne prejavy.

Čo sa týka hmotného a nehmotného dedičstva goralskej komunity, musíme sa zmieniť o ľudovej architektúre, vrchárskej kultúre, horskom transporte, pltníctve, kúpeľníctve, goralskom folklóre či festivaloch. Osobitnú výzvu pre zachovanie goralskej kultúry znamená jej komercializácia. V rámci výskumu **Atlas Goralov Slovenska** sme vytvorili aj kultúrny kataster goralských obcí, ktorý má slúžiť ako podklad pri ďalšej systémovej

práci s touto menšinou. Gorali sa dnes snažia o zahrnutie ich kultúry do registra kultúrneho dedičstva UNESCO.¹⁰

Čo odporúčame?

1. Uznanie goralskej komunity ako národnostnej menšiny na Slovensku je dôležitým symbolickým krokom, ale musia ho nasledovať konkrétne kroky. V duchu uznesenia vlády sa má reprezentácia goralskej menšiny na Slovensku stať **členom Rady vlády SR pre národnostné menšiny**, zabezpečujúc tak participáciu tejto komunity na riešení vecí verejných, ktoré sa jej týkajú.
2. Pre zachovanie a financovanie goralskej kultúry je kľúčové, aby sa zaradila do **okruhu financovaných menšín v rámci Fondu na podporu menšinových kultúr**. Dá sa to dosiahnuť zmenou príslušného zákona. Ako dobrá prax v prípade uznania vietnamskej komunity sa ukázalo navýšenie rozpočtu fondu pri zaradení novej menšiny, aby ich podpora nešla na úkor už dnes tam zaradených menšín.
3. Využíjúc teritoriálnu koncentráciu goralských komunit, odporúčame vypracovanie metodiky pre **vyučovanie goralských dialektov ako voliteľného jazyka** v prípade škôl v obciach s výrazným zastúpením tejto komunity.
4. Vzhľadom na fakt, že goralské obce v roku 2021 nemali šancu splniť kvórum pre zaradenie do zoznamu obcí, kde sa dá využiť menšinový jazyk – keďže menšina nebola oficiálne uznaná – odporúčame Vláde SR mimoriadne otvoriť a **doplniť nariadenie vlády o zozname obcí s možnosťou používať jazyk menšiny** aj o goralské obce.
5. V prospech dlhodobého rozvoja goralskej menšiny je dôležité dosiahnuť **štandardizáciu goralčiny** ako spisovného jazyka. Podobnou cestou prešli aj rusínske či rómske komunity. Cieľom nie je eliminovať alebo nahradiť miestne dialekty, ale vytvorenie ústredného administratívno-komunikačného nástroja.

Autori: Ábel Ravasz, Ľuboš Kovács, Anna Zamišková, Hana Adamová

¹⁰ <https://myorava.sme.sk/c/23318427/gorali-z-oravskych-obci-oslavili-jubileum-s-biskupom-frantiskom.html>